

*Калениченко М. М., к. филол. н., ассист.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

БЕЗЛИЧНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ НА УРОВНЕ СИНТАКСИКО- СЕМАНТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ

В статье проанализирована смысловая организация безличного предложения с учетом его формальных признаков, определены категориальные характеристики безличности, способы ее реализации.

***Ключевые слова:** безличное предложение, предикативная основа предложения, семантическая структура.*

*Kalenychenko M. M., PhD.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

IMPERSONAL SENTENCES AT THE LEVEL OF SYNTACTIC-SEMANTIC MODELING

Interesting organization of the impersonal sentence with its formal indications is analysed in this article. The categoric characteristics of lack of personality, the methods and ways of its realization.

***Key words:** impersonal sentence, predicative stem of a sentence, semantic structure.*

УДК 811.161.2'373.613 : 821-312.4 (477)

*Кіча А. В., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕХНОТРИЛЕРІ

Стаття присвячена функціонуванню іношомовної лексики в технотрилері. Звернено увагу на технотрилер як новий жанр української літератури. Проаналізовано стилістичне використання іношомовних лексем.

***Ключові слова:** трилер, технотрилер, запозичена лексика, варваризм, екзотизм.*

Вплив іноземних мов як основного чинника глобалізаційного процесу помітний у всіх сферах мовної комунікації. Для кожної мови процеси взаємовпливів є індивідуальними. Як і кожна інша мова, українська не може оминати впливу мови міжнародного спілкування – англійської. Також розвиток сучасного українського суспільства неможливий без впливів європейських мов, що відбуваються за участю українських поетів та письменників, які вводять іношомовні елементи до своїх текстів.

Актуальність дослідження визначається необхідністю з'ясування місця та функцій іношомовної лексики в українському технотрилері, який є новим для української літератури жанром. Адже іношомовні елементи використовуються не лише як

запозичені синоніми до вже наявних понять або нові номінативні лексеми, а й часто є засобами стилізації та можуть виконувати найрізноманітніші функції.

Об'єктом дослідження вибрано тексти українських технотрилерів.

Предметом дослідження статті є іншомовна лексика.

Матеріалом дослідження слугували тексти українських технотрилерів автора Максима Кідука: “Твердиня”, “Бот”, “Жорстоке небо”.

Наукова новизна полягає в необхідності дослідження мови текстів, які належать до жанру технотрилера, оскільки це новий і малодосліджений жанр української літератури.

Постановка завдання полягає у визначенні основних функцій, які виконують іншомовні лексеми в тексті технотрилера, а також з'ясуванні їх стилістичного навантаження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжному та українському мовознавстві останніх років питання передумов для розуміння процесу вживання та адаптації іншомовних слів на семантичному рівні за законами мови-реципієнта висвітлено в роботах Б. М. Ажнюка, Л. М. Архипенко, Н. І. Ашиток, О. Е. Біржакової, С. П. Гриценко, Л. П. Єфремова, І. М. Кочан, М. П. Кочергана, О. Д. Пономаріва, С. В. Семчинського, В. П. Сімонок, О. В. Степанюк, О. А. Стишова.

Наукові результати. Трилер є таким різновидом прози, який довго залишався без уваги мовознавців. Літературознавці активно досліджують жанрові особливості трилера, його композиційну специфіку, порівнюють трилер з детективом тощо.

На сьогодні існує багато видів трилерів: юридичний, шпигунський, пригодницький, медичний, романтичний, політичний, історичний, релігійний, містичний, психологічний, технотрилер, трилер-катастрофа [7].

Технотрилер демонструє взаємодію людини з реально існуючими технологіями, а насамперед – фатальні помилки в цій взаємодії, що призводять до техногенних катастроф. Це жанр, у якому використовуються теми наукової фантастики, воєнної повісті, пригодницького роману та специфічні мовні засоби, які повинні викликати у глядачів або читачів тривожне очікування, напругу, страх. Порівняно з іншими жанрами, у технотрилерах велика увага приділяється технічним описам. У таких творах широко розкриваються принципи роботи техніки, закономірності функціонування живих організмів, причини виникнення тих чи інших природних явищ. Батьком цього жанру вважається Майкл Крайтон [6].

Для української літератури цей жанр є новим. Якщо зразки трилера ми можемо віднайти у багатьох сучасних українських письменників (зокрема в сучасній детективній прозі), то технотрилер представлений тільки у творчості Макса Кідука.

Макс Кідрук – інженер за освітою, тому не дивно, що жанр технотрилера переважає в його творчості. Особливої уваги заслуговують такі твори, як “Твердиня”, “Бот” та “Жорстоке небо”, оскільки вони найяскравіше виявляють ознаки жанру. Ці тексти насичені термінологією, численними примітками автора, глумаченнями термінів. Зустрічаємо в тексті й велику кількість назв техніки та тексти мовою оригіналу. Це і тексти англійською мовою: – *Okay... I see...¹* – *повільно відповів незнайомець.* – *He's*

¹ (англ.) Так... Я бачу...

*so young*¹ [3]; й іспаномовні фрази, на зразок: – *No entiendo, señor*², – *відповідь єдине, що спромігся згадати, програміст, мнучи пачки пальцями* [3]; також можемо зустріти елементи французької мови: – *Qu'est-ce-que vous faites?*³ – *ледве виштовхуючи слова крізь тонкі посинілі губи, прошепотів він.* [4].

Загалом лексика технотрилерів Макса Кідрука є надзвичайно різноманітною: зустрічаємо професіоналізми, топоніми, жаргонізми, розмовну лексику, іншомовні слова тощо. Для нас є цікавим саме іншомовний компонент та його функціональне навантаження, оскільки він є малодослідженим, зокрема у вказаному жанрі української літератури.

Варто зазначити, що серед іншомовних компонентів слід розрізнити іншомовні слова та запозичену лексику.

Запозичені слова – це іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила. Вони не сприймаються мовцями як чужорідний елемент і не потребують пояснення щодо форми і значення. На відміну від іншомовних слів, які розглядаються у спеціальних словниках, запозичені слова подаються у спеціальних словниках разом із питомою лексикою [8].

Іншомовні слова – це слова з іноземних мов, які, на відміну від запозичених слів, не засвоєні повністю мовою, що їх запозичила, усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження. Це виявляється як у їхній формі, так і у семантиці [8].

До іншомовної лексики відносимо також варваризми та екзотизми.

Під **варваризмом** розуміється іноземне слово або вислів, які не стали загально-вживаними, повністю не засвоєні мовою. **Екзотизми** – слова та вислови, які запозичені з інших мов, але позначають предмети та явища неукраїнської дійсності (наприклад, найменування грошових знаків, житла тощо) [1]. Така іншомовна лексика широко використовується для опису елементів культури, традицій або створення місцевого колориту. Однак, варваризми та екзотизми не вживаються в українських текстах досить часто.

Відповідно до мети цього дослідження звертаємо увагу не на походження іншомовних лексем, а на їх основні функції в мові українських технотрилерів та зупиняємося на їх стилістичних особливостях. Класифікувати вибрані іншомовні елементи можна за різними критеріями, однак у цьому дослідженні звертається увага на функції цих лексем у тексті. У статті користуємося такою класифікацією, за основу якої взято функціональний критерій:

- функція документалізації;
- функція створення місцевого колориту;
- функція екзотизації;
- функція евфонізації;
- функція евфемізації;
- функція встановлення зв'язку зі світовою культурою;

¹ (англ.) Він такий молодий.

² (ісп.) Не розумію, пане.

³ (фр.) Що Ви робите?

- функція створення комічного ефекту;
- функція фасцинації [5];

Далі кожну з функцій розглянуто детальніше та проілюстровано прикладами.

Функція документалізації.

Це одна з найпоширеніших функцій іншомовної лексики в сучасній художній прозі. Письменник домагається більш точної, “документальної” презентації реалії завдяки тому, що подає назви мовою оригіналу, даючи змогу читачеві долучитися до описаної дійсності. Також без перекладу автори вживають власні назви, антропоніми, назви технічних засобів, терміни. Майже завжди ці елементи є загальновідомими і мають українські відповідники: – *От уяви...тут просто з прірви випурхує розтудийого-мату цілий грізлі, а ти такий – хона! – чувак, йди гуляй, у мене bear spray, і дістаєш свою присявку [2]; – Чотириста нуебо-солів, аміго [2]; Вгорі проступали темно-зелені написи «DWELLING BUILDING» і «GATE 01» [3].*

Також автор часто подає топоніми без перекладу: *Досягнувши лагуни Баррос-Негрос, повертаємо і вибираємося на трасу, що сполучає Сан-Педро і Paso Sico [3].*

Варто зазначити, що особливу увагу в технотрилері відведено скороченням та їх тлумаченню, адже сам жанр передбачає точність такої інформації: *Втім, зриваючи на роздрукований під час передпольотної підготовки погодний звіт METAR⁴ [4]; Він першим із новітніх українських літаків отримав сертифікат типу від EASA⁵, що відкрило доступ на європейські ринки [4].*

Функцію документалізації також виконують точно передані назви компаній, установ, продуктів, брендів. Ця група є досить великою, тому варто згрупувати приклади для кращого розуміння їх функцій.

У технотрилері найбільшу групу серед власних назв становлять **назви технічних засобів** (зброя, літаки, технічне обладнання, машини та інші транспортні засоби), адже жанр технопози має подібні риси з науково-популярною літературою чи жанрами наукової фантастики. Наприклад: *За двадцять хвилин після зльоту напакований журналістами “Sukhoi Superjet” врізався в гору неподалік Джакарти, [4]; У кожному на колінах лежав чорний дробовик “Mossberg 500” [3].*

Звісно, автор не уникає використання назв компаній зі світовими іменами: *Для вашої дружини, капітане, я вибрала “Dolce Gabana Light Blue” [4]; Авер’янов крутив у руках iPhone [3].*

Функцію документалізації також виконують **дослівно передані фрази та вислови героїв**, якщо вони добре володіють іноземною мовою або їх рідна мова не українська. Наступні приклади можна класифікувати за джерелом іншомовної лексики.

1. Елементи англійської мови: – *Cabin crew, seats for departure⁶, – відімкнувши мікрофон, нагадав другому пілотові [4].*

2. Елементи французької мови: *І знову незрозумілі французькі титри: “L’avion ukrainien s’est écrasé près de Paris le deuxième jour de vol. Il y a des victimes”⁷ [4].*

⁴ METAR (англ. METeorological Aerodrome Report – метеорологічний аеропортовий звіт) – уніфікований код для передавання інформації про фактичну погоду на аеродромі.

⁵ EASA (англ. European Aviation Safety Agency) – Європейська агенція авіаційної безпеки.

⁶ Cabin crew, seats for departure (англ.) – Екіпаж, зайняти місця для зльоту.

⁷ (фр.) Український літак розбивається під Парижем на другий день польотів. Є жертви.

3. Елементи іспанської мови: – *Es un regalo... hay para todos*¹, – смиренно, і разом із тим урочисто проказав він, ткнувши гроші Тимуру [3].

Функція створення місцевого колориту.

Національна їжа і напої, традиції є ефективним засобом створення місцевого колориту. Іншомовні лексеми, що виконують роль соціокультурних маркерів, стають символами певного народу чи соціальної групи [5].

В українському трилері зустрічаємо мову персонажів із власними світоглядно-психологічними і лінгвістичними особливостями, які підкреслюють авторську оцінку характеру персонажа. Також сюди відносимо лексику, яка вказує на національну належність або має на меті передати національний колорит: *О 13:06 сієста закінчила* [2]; *Марсель вибрав на свій смак молоде вино – божолé нувó* [4].

Функція екзотизації.

Екзотизми, звичайно, не мають синонімів у мові-реципієнті, не входять у лексико-стилістичні парадигми і тому не є виразними засобами даної мови, проте можуть бути використані для створення тих чи інших стилістичних прийомів [5].

Вони вводяться Максом Кідруком з метою підкреслення екзотичного характеру зображених сцен, явищ, дій, індивідів: *На півдні простяглась біла солончакова пустеля (те, що чилійці називають salar)* [3]; *Мігель за молодості, підробляючи у притулку для людей з вадами слуху, вивчив як амслен², так і чилійську мову жестів* [3].

Функція евфемізації.

Евфемізм – це заміна грубих, вульгарних, різких слів та висловів, які є недоречними чи неприйнятними в певній ситуації, контексті, м'якшими. Деякі іншомовні слова успішно виконують роль евфемізму та є естетичним заміном вульгарних, лайливих одиниць: – *This guys are fucking billionaires*³, – *здумливо проказав Сьома* [2]; – *Jode!*⁴! – *лайнуся охоронець, побачивши, наскільки низько вони розпласталися* [2].

Також в українському технотрилері трапляються іншомовні вигуки або звертання, які не несуть вульгарного відтінку, поте вживаються переважно підлітками та молоддю, не є літературною нормою: *Ледь почервонівши, Левко кивнув: – Уєр!* [2].

Функція створення комічного ефекту.

Використання слів іншомовного походження часто пов'язане з комізмом певної ситуації. Саме іншомовні лексеми у вустах героїв можуть яскраво підкреслити їх характер та вдачу або вдало змалювати ситуацію, до якої герой потрапив. Також за допомогою такого прийому автор може забезпечити читача інформацією про освіту та розумові здібності героя, що також може стати маркером комічного: – *Буенос ночес! Е-е...тут... блін, як же йому пояснити?* [2]; – *О, амірос, ви тільки подивіться* – [2].

Висновки. На основі здійсненого дослідження можна зробити висновок, що найбільша кількість іншомовних лексем в українському технотрилері виконує функцію

¹ (ісп.) Це подарунок... Тут вистачить для всіх.

² **Амслен** – американська мова жестів (англ. American Sign Language), використовується глухонімими Канади та США. Зазвичай кожна країна має власну мову жестів, навіть ті держави, що мають одну й ту саму офіційну мову.

³ (англ.) Чортові мільярди!

⁴ (ісп. груб.) Дідько!

документалізації. Варто зазначити, що це зумовлено жанровими особливостями трилера, який передає чітко та лаконічно передачу інформації, стислість та конкретику в описах. До іншомовних слів, які виконують функцію документалізації, відносно абрєвіатури, назви компаній, підприємств, брендів, технічних засобів і транспорту, а також дослівно передану мову героїв, якщо вона не виконує комічної функції.

Також було розглянуто стилістичні можливості іншомовної лексики у технотрилері. Можна відзначити, що іншомовні елементи у технопрозі найчастіше виконують травестійну та комічну функцію у створенні мовного портрета героя, через іншомовні вкраплення в його мову. Іншомовні слова в такому разі таки відіграють певну стилістичну функцію, їхній вибір є соціально маркованим, оскільки вживання мовних засобів відповідає особливостям мовної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с. 2. Кідрук М. Твердиня : роман / Макс Кідрук; перем. Г. Пагутяк. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2013. – 592 с. 3. Кідрук М. Бот : роман / Макс Кідрук; перем. І. Герашенко. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2012. – 480 с. 4. Кідрук М. Жорстоке небо : роман / Макс Кідрук; перем. А. Любки. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2014. – 608 с. 5. Семантика та стилістичні функції запозичень у мові української постмодерністської прози : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Наталія Василівна Гудима. – Чернівці : Б. в., 2011. – 20 с. 6. Українська та світова література в сучасному контексті : матеріали II Всеукр. наук.–практ. конф. (Ніжин, 15 бер. 2013 р.) / відп. ред. Т. І. Бутурлим. – Ніжин : Видавельц ПП Лисенко М. М., 2013. – 134 с. 7. Чечельницькая Т. Триллер – концепция стиля / Татьяна Чечельницкая [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.proza.ru/2011/. 8. Українська мова. Енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um41.htm>.

*Кича А. В., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИКИ В УКРАИНСКОМ ТЕХНОТРИЛЛЕРЕ

Статья посвящена функционированию иноязычной лексики в технотриллере как новом для украинской литературы жанре. Проанализировано стилистическое использование иноязычных лексем.

Ключевые слова: триллер, технотриллер, заимствованная лексика, варваризм, экзотизм.

*Kicha A. V., stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

FUNCTIONS OF LEXICAL UNITS OF FOREIGN LANGUAGES IN UKRAINIAN TECHNO-THRILLER

The article deals with the foreignisms that function in techno-thriller, as a new genre in Ukrainian literature. The author analyzed the stylistic specific of using foreignisms.

Key words: thriller, techno-thriller, foreignisms, barbarism.

ІДЕОЛОГІЗАЦІЯ ПЕРЕКЛАДІВ ЯК ЗАСІБ ПОРУШЕННЯ МОВНОКУЛЬТУРНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКИХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТІВ)

Статтю присвячено проблемам перекладу українських художніх прозових текстів німецькою мовою в умовах ідеології СРСР і НДР. Аналізуються види ідентичності, а саме мовнокультурної та політичної, на основі дібраних прикладів розглядаються випадки її порушення шляхом ідеологізації перекладів. Особливу увагу приділено відтворенню історичних реалій як об'єкта ідеологічних маніпуляцій.

Ключові слова: ідентичність, ідеологія, ідеологізація, історичні реалії.

Можливості комунікації у суспільстві наразі досягли глобальних масштабів. Майже нормою є знання не тільки рідної мови, але й іноземних мов. Проте роль перекладача залишається все ще значущою, оскільки він є медіатором у сфері міжкультурної комунікації, від якості роботи якого залежить не тільки отримання адресатом повідомлення, але й збереження чи порушення національної своєрідності, індивідуальності вихідного джерела. Актуальність цього дослідження становить той факт, що в наш час дуже важливо не тільки не втратити власну національну індивідуальність у прагненні бути поліглотом, але й вміти зберегти та відтворити мовнокультурну ідентичність вихідного твору при перекладі.

Існують феномени культури, які є знаковими для свого часу. Вони несуть не тільки культурну інформацію, але й інформацію, пов'язану з ідеологією свого часу. Незважаючи на той факт, що питання ідеології завжди було актуальним як для здійснення перекладацького процесу, так і для його дослідження, до теперішнього часу воно не розглядалося системно в межах перекладознавства. Однак, ідеологізація перекладів заслуговує посиленої уваги перекладачів, оскільки будь-який переклад відбувається відповідно до цінностей та переконань, що домінують у культурі перекладу. Крім того, ідеологізація розглядається як чинник впливу і як засіб порушення мовнокультурної та політичної ідентичності, що становить новизну дослідження. Перш ніж перейти до розгляду проблематики статті, варто приділити увагу та розглянути визначення певних ключових питань, таких, як ідентичність, її види, ідеологія, ідеологізація перекладів та ін.

Мова є провідним інструментом міжкультурної взаємодії, тому з усіх видів ідентичності найбільший інтерес становить розгляд мовнокультурної ідентичності та з'ясування ролі мовного чинника у формуванні цієї ідентичності. Важливо розуміти, що мову можна розглядати і як вияв, і як продукт культури. Відповідно, відмінності між мовами відображають важливі відмінності між культурами. Культура впливає не тільки на лексику мови, а й на те, в якому соціальному контексті використовувати ті чи інші слова.